

II. Kademe Özel Eğitim Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Değerlendirilmesi*

Meltem ÇETİNKAYA¹

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, meltem.cetinkaya@ogr.iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5301-9037

Geliş Tarihi/Received: 12.04.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 26.05.2022

e-Yayın/e-Printed:01.06.2022

ÖZ

Bu araştırmada, soru türlerinin dağılımı bağlamında II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitabı etkinliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada, özel eğitim Türkçe derslerinde kullanılmak üzere hazırlanmış Türkçe II. kademe ders kitabı 1 ve 2 incelemeye alınmıştır. Söz konusu ders kitapları doküman analizi ile taranmıştır. Elde edilen veriler araştırmacının geliştirdiği kitap inceleme formlarına kaydedilmiş ve içerik analiziyle çözümlenmiştir. İnceleme sonucunda birinci ders kitabında 7 farklı soru türünün, ikinci ders kitabında ise 10 farklı soru türünün kullanıldığı belirlenmiştir. Birinci ders kitabı içerisinde düzeltme, özetleme ve var-yok soru türlerine hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Her iki kitapta da çoktan seçmeli ve boşluk doldurma sorularının yoğunlukta olduğu görülmüştür. Özetle her iki kitapta da soru türlerinin, etkinliklere dengeli bir şekilde dağıtılmaması olduğu belirlenmiştir. Farklı soru türleriyle karşılaşmanın özel eğitim alan bireyler açısından önemine değinilmiş ve bu öğrencilerin eğitim-öğretim sürecine aktif katılımının sağlanması için kitaplar içerisinde farklı soru türlerinin yer almasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, Türkçe ders kitabı, etkinlik, özel eğitim, II. kademe

An Evaluation of the Activities in the II. Stage Special Education Turkish Textbooks

ABSTRACT

In this research, it is aimed to examine the activities of the II.stage special education Turkish textbook in the context of the distribution of question types. In this study, which is a qualitative research, Turkish II.stage textbooks 1 and 2 prepared for use in special education Turkish lessons were examined. These textbooks were scanned with document analysis. The data obtained were recorded in the book review forms and analyzed by content analysis. As a result of the examination, it was determined that 7 different question types were used in the first textbook and 10 different question types were used in the second textbook. It has been determined that correction, summarization and yes-no question types are not included in the first textbook. In both books, it was seen that there were too many multiple choice and fill-in-the-blank questions. In summary, it was determined that the question types in both books were not evenly distributed to the activities. The importance of encountering different types of questions for individuals receiving special education has been mentioned. It was emphasized that different types of questions should be included in the books in order to ensure the active participation of these students in the education process.

Keywords: Turkish education, Turkish textbook, activity, special education, II. stage

1. GİRİŞ

Her birey birbirinden farklı bireysel özelliklere sahiptir. Bu nedenle kimi bireylerin akranlarından farklı gelişimsel özellikler gösterebildiği bilinmektedir. Bakıldığı zaman bu farklılıklar bilişsel, duyuşsal ya da fiziksel boyutlarda kendini gösterebilir. Nasıl ki her bireyin dış görüşünü farklıysa bilişsel özellikleri de birbirinden farklıdır denilebilir. Bu farklılıklar da her bireyin gereksinimlerinin farklılaşmasına yol açar. Eğitsel anlamda da farklılıklar olabilmekte ve bu da öğrencilerin farklı akademik gereksinimleri olmasına neden olmaktadır.

* Bu çalışma, 26-28 Kasım 2021 tarihleri arasında çevrim içi ortamda gerçekleşen 11. Ulusal Özel Eğitim Öğrenci Kongresinde sunulan bildirinin tam metin hâlidir.

Eğitimde her birey aynı akademik başarı ve ilerlemeyi gösteremeyebilir. Bunun nedeni her bireyin farklı ve biricik oluşudur. Eğitimde bazı bireyler diğer akranlarından farklılaşabilmektedir. Bu tür öğrenciler, özel eğitime ihtiyaç duymaktadır. “Özel eğitime ihtiyacı olanların daha çok zihinsel engelliler, otizm spektrum bozukluğu olanlar, görme engelliler, işitme engelliler, dil ve konuşma bozukluğu olanlar, bedensel engelliler, öğrenme güçlüğü olanlar, özel yetenekliler şeklinde ele alındığı söylenebilir” (Baykoç, 2015; Diken, 2017; Şahbaz, 2018) (Akt. Elmacı, 2021: 4). Yani özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler, çeşitli nedenlerle eğitimsel açıdan akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerdir ve bu bireylerin eğitsel ihtiyaçlarını karşılamak için bu konuda özel olarak hazırlanmış programlardan yararlanılır (MEB, 1997).

Simmons, Shin ve Sharp (2021) özel eğitim için geliştirilen politikaların eğitimde eşitlik kavramını etkilediğinden bahsetmiştir. Ülkemizde “kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982) ilkesinden hareketle Anayasaya göre her bireyin eğitim hakkının bulunduğu bilinmektedir. Bu bağlamda özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin de eğitim haklarının korunması önemlidir. Bu amaçla “Milli Eğitim Bakanlığı, orta ve ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler ile otizmi olan bireylerin eğitim için Özel Eğitim Uygulama Merkezleri açmıştır. Bu merkezlerde ilkokul I. Kademe, ortaokul ise II. Kademe olarak adlandırılmıştır” (Doğan & Aslan, 2016: 52). Bu merkezlerde özel eğitim ihtiyacı olan bireylere ihtiyaçları doğrultusunda bir öğrenim verilmektedir.

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitsel açıdan desteklenmesi için özel eğitim uygulamaları birer gereksinimdir. “Özel gereksinimli bireylere özel eğitim hizmetleri genel eğitim sınıfları, özel eğitim sınıfları, özel eğitim uygulama okulları (Manisah, Ramlee & Zalizan, 2006) ya da özel eğitim meslek okullarında, sınıf öğretmenleri, diğer branş öğretmenleri ya da özel eğitim öğretmenleri aracılığıyla verilmektedir” (Akt. Sarı & Gülsöz, 2020: 195). Bu eğitimlerden istenen verim de ancak bahsi geçen kurumlardaki alanında uzman öğretmenler ve bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmiş öğretim materyalleri aracılığıyla verilen özel eğitim ile sağlanabilecektir.

Özel eğitim, “özel gereksinimi olan bireylerin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen bireysel olarak planlanan, sistematik olarak uygulanan ve dikkatli bir biçimde değerlendirilen öğretim hizmetlerinin bütünüdür” (Eripek, 2005: 8). “Özel yetişmiş personel tarafından, özel olarak hazırlanmış programlara göre özel eğitime muhtaç çocuğun özür ve özelliklerine uygun şekilde düzenlenmiş eğitim ortamında verilen bir eğitimidir” (Çağlar, 1998) (Akt. İzci, 2005: 107). Bu öğretim hizmetlerinin plânlı bir biçimde yürütülebilmesi için geliştirilen programlardan ve programlar doğrultusunda oluşturulan ders materyallerinden yararlanılmaktadır. Özel Eğitim Uygulama merkezlerinde özel eğitim gereksinimi olan öğrencilere verilen eğitimler, çeşitli ders materyallerinin kullanımıyla gerçekleştirilir. Bu merkezlerdeki derslerden biri de anadilimizin en doğru ve en güzel biçimde öğrenciye öğretilmesi ilkesini benimsemiş olan Türkçe dersleridir. Bu derslerin işleniş sırasında da ilgili öğrenciler için geliştirilmiş ders kitaplarından yararlanılır.

Özel eğitim alan bireylerin ders programları, ders içerikleri ve ilgili derste kullanılacak ders kitapları onların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmelidir. Ders kitapları içerisinde yer alan metin ve etkinlikler öğrencinin eğitsel ihtiyacını karşılayabilecek yeterlikte olmalıdır. Öğretim sürecinde öğrencinin ihtiyacına dönük etkinliklerin yer alması öğretimin niteliğini arttıracak güçte bir durumdur. Tıpkı diğer öğrenciler gibi özel eğitim alan öğrencilerin de yaparak yaşayarak öğrenmelerinin gerçekleşmesi eğitim ortamındaki etkinliklerle olur (Pourtois & Desmet, 2002). Kullanılacak etkinlikler sayesinde öğrencinin derse karşı istekli ve ders süresince aktif olması sağlanabilir. Etkinliklerin, öğrencilerin temel dil becerilerini ve bilişsel becerilerini geliştirebilecek nitelikte olması gerekir. Ayrıca ders kitapları içerisinde yer alan etkinliklerin öğrencinin eğitim sürecinin başlangıcındaki seviyesini ölçmeye, gidişattaki ilerleyişini en doğru şekilde belirleyebilmeye ve süreç sonundaki öğrenmelerini en etkili biçimde kontrol edebilmeye yarayacak nitelikte olması beklenmektedir. Kısacası özel eğitim alan bireyler için hazırlanmış Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin sürecin başında, ortasında ve sonunda öğretmene, gerekli verimi sağlayabilecek ve öğrencinin de eğitsel ihtiyacına cevap verebilecek nitelikte olması gerekir. Bu nedenle ders kitabı etkinliklerinin farklı soru türlerini içerir biçimde yapılandırılması önemli görülmektedir. Eğitim-öğretim sürecinin farklı basamaklarında kullanılabilecek nitelikte sorular olması ve öğrencinin öğrenme durumunun kontrolünü sağlayabilecek güçte olması bu ders kitaplarının eğitim-öğretim sürecinde verimli

değerlendirme uygulamaları sunmasını sağlayacaktır. Farklı soru türleriyle oluşturulmuş etkinlikler de öğrencinin farklı bilişsel süreçlerini işe koşmasını sağlamasının yanı sıra öğrencinin konulara farklı açılardan bakabilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle ders kitaplarında kullanılan soru türlerinin çeşitlilik göstermesi önemli ve gerekli görülmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda, özel eğitim alan bireylere yönelik verilen eğitim-öğretim uygulamalarının iyileştirilmesinin yollarından biri olarak görülen ders kitaplarının düzenlenmesi düşüncesinden hareketle II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitabı 1 ve 2 etkinlikleri, içlerinde yer alan soru türleri bağlamında incelenmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin görüş sahibi olabilmek ve ayrıca uygulanan bu faaliyetlerin öğrenci üzerindeki etkililiğini belirlemek amacıyla çeşitli materyallerden yararlanılmaktadır. Eğitim-öğretim sürecinin ilerleyişinin kontrolünde kullanılan ders kitapları bu materyallerden biridir. Ders işlenişinde sıklıkla başvuru alan ders kitapları içerisinde yer alan etkinlikler, öğrencilerin istenen öğrenme seviyesine gelip gelmediğini belirlemede aracı işlev görür. Bu etkinliklerden aslında hem başlangıçta hem süreç içerisinde hem de süreç sonunda yararlanılabilmektedir. Etkinlikler yoluyla öğrencilerin öğrenme ihtiyaçları ve eksikleri belirlenip bu doğrultuda hem plân hem de iyileştirmeler yapılabilmektedir. Yine bahsedilen bu iyileştirmelerin ne doğrultuda olacağı da hem süreç içerisinde hem de süreç sonunda uygulanan etkinliklerle belirlenebilmekte ve yine geliştirilecek yeni etkinliklerle eksik kalan öğrenmelerin tamamlanması sağlanabilmektedir.

Eğitim-öğretim uygulamalarında özel eğitim alan öğrencilerin yadsınamaz bir varlığı söz konusudur. Bu öğrencilerin öğrenme durumlarının kontrolü ve bu doğrultuda sürecin düzenlenmesi çok önemlidir. Özel eğitim alan öğrencilerin de öğrenme eksikliklerinin belirlenmesi ve bu eksikliklerden hareketle eğitim-öğretim süreçlerinin plânlanması gerekmektedir. Bu öğrencilerin öğrenimlerinde de ders kitaplarından yararlanılmaktadır. Derse uygun geliştirilen ders kitapları ve bu kitaplardaki etkinlikler yoluyla özel eğitim alan öğrencilerin öğrenim durumlarının kontrolü, ihtiyaçları ile eksiklerinin belirlenmesi ve bu doğrultuda eğitim-öğretim faaliyetlerinin yapılandırılması söz konusu olabilmektedir.

Özel eğitim alan öğrencilere anlatılan Türkçe dersleri bağlamında bakıldığında derslerde kullanılan farklı soru türlerinden oluşturulmuş bir Türkçe ders kitabının özel eğitim alan bireylerin çeşitli soru türleriyle karşılaşmalarında yararlı olabileceği öngörülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda, soru türleri bağlamında II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmamızda II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitaplarının seçilmesinin nedeni, ortaokul seviyesine (beş, altı, yedi ve sekizinci sınıf) denk düşen kitapların özel eğitim alanında “II. kademe” olarak adlandırılmasıdır. Bunun dışında ilkökul seviyesinin (bir, iki, üç ve dördüncü sınıf) I. kademe, ortaöğretim seviyesinin (dokuz, on, on bir ve on ikinci sınıf) de III. kademe olarak adlandırıldığı görülmektedir (Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).

Yapılan alanyazın incelemesinde söz konusu kitaplardaki etkinlikleri soru türleri bakımından değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmamız, özel eğitim Türkçe derslerinde kullanılmak üzere ileriki yıllarda geliştirilecek olan ders kitaplarının ve bu kitaplarda yer alan etkinliklerin, soru türleri anlamında iyileştirilmesinde yol gösterici olabilecek nitelikte olduğu için önemli görülmektedir.

Araştırmamız farklı disiplinlerin ortak paydasını oluşturan bir konuya odaklandığı ve Türkçe ile özel eğitim disiplinlerini bütünleştirici bir yaklaşımla oluşturulduğu için önemli görülmektedir. Sosyal bilimler alanında disiplinlerarası bir anlayışın önemini vurgulayan Şahbaz ve Çekici (2012) “herhangi bir soruna bir tek disiplinin çerçevesinden bakmak yetersiz olabilir” diyerek disiplinlerarası yaklaşımın önemini vurgulamışlardır (Şahbaz & Çekici, 2012: 2367). Erickson (1995) tarafından farklı disiplinlerin kavramlarının kavramsal entegrasyonu olarak adlandırılan bu yaklaşım (Akt. Turna ve Bolat, 2015: 36), çağın gereksinimlerine uyum sağlayabilmek adına günümüz eğitim sisteminde uygulanması gereken bir yaklaşımdır. Araştırmamız da işte bu anlayıştan hareketle gerçekleştirilen bir çalışma olduğu için güncel eğitim sistemini destekleyici nitelikte olduğu düşünülmektedir.

1.2. Problem ve Alt Problemler

Çalışmanın problem cümlesi, “II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin soru türleri bağlamında görünümü nasıldır?” şeklinde oluşturulmuştur. Problem cümlesinden yola çıkarak çalışmada yanıt aranacak alt problemler şunlardır:

- Türkçe II. kademe ders kitabı 1’de yer alan etkinliklerdeki soru türleri nelerdir?
- Türkçe II. kademe ders kitabı 1’de yer alan etkinliklerdeki soru türlerinin dağılımı nasıldır?
- Türkçe II. kademe ders kitabı 2’de yer alan etkinliklerdeki soru türleri nelerdir?
- Türkçe II. kademe ders kitabı 2’de yer alan etkinliklerdeki soru türlerinin dağılımı nasıldır?

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için olan ve II. kademe özel eğitim Türkçe derslerinde kullanılan Türkçe ders kitabı 1 ve 2’de yer alan etkinlikler ile bu etkinliklerin soru türleri bağlamında incelenmesiyle sınırlı tutulmuş bir çalışmadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Çalışmada seçilen araştırma yönteminin, araştırmanın amacına ve konusuna uygun olduğu varsayılmıştır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, incelenen dokümanlar, verilerin toplanması ve analizi ile çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği konularında bilgiler verilmiştir.

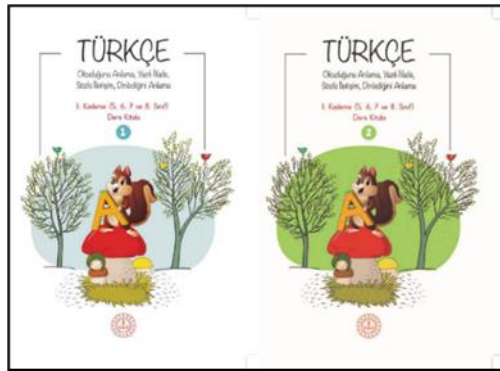
2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma özelliği taşıyan bir durum çalışmasıdır. Nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulan bir yaklaşım olan durum çalışması, “araştırmacıların detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı nitel bir yaklaşımdır” (Creswell, 2013).

Çalışmada II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitaplarından veriler doküman analizi yoluyla elde edilmiştir. Doküman analizi, hedef durum hakkında bilgi elde edebilmek için yazılı materyallerin incelenmesi olarak tanımlanır (Bowen, 2009; Çepni, 2007; Yıldırım & Şimşek, 2005). Araştırmamızda yapılan incelemenin ardından elde edilmiş olan veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. “İçerik analizi yoluyla verileri tanımlama ve verilerin içinde saklı gerçekleri ortaya çıkarma amaçlanmaktadır” (Gülbahar & Alper, 2009: 100).

2.2. Evren ve Örneklem/İncelenen Dokümanlar

Bir araştırmanın kapsamındaki bütün birey ve objeler evreni oluşturur (Kaptan, 1995). Üzerinde araştırmanın yapılabileceği evrene genellenebildiği küçük grup ise örneklem olarak adlandırılır (Karasar, 2009). Bu bağlamda araştırmanın evrenini özel eğitim alan öğrenciler için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme alt başlığına giren ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, “belli ölçütleri sağlayan tüm durumları seçmek” demektir (Patton, 2014: 243). Bu doğrultuda ortaokul kademesine denk gelecek şekilde özel eğitim Türkçe ders kitaplarından II. kademe Türkçe ders kitapları (Özmen, 2020a ve Özmen, 2020b) araştırmanın örneklemini olarak belirlenmiştir. Araştırmada ilgili kitaplarda yer alan etkinlikler araştırma amacından hareketle incelenmiştir. İncelenen özel eğitim II. kademe Türkçe ders kitaplarının kapak görselleri aşağıdaki gibidir:

Resim 1. Türkçe II. kademe ders kitabı 1² ve 2'nin³ kapak görselleri

² Emine Rüya Özmen, *Türkçe Okuduğunu Anlama, Yazılı İfade, Sözlü İletişim, Dinlediğini Anlama II. Kademe (5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Ders Kitabı 1*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2020a, s. 1.

³ Emine Rüya Özmen, *Türkçe Okuduğunu Anlama, Yazılı İfade, Sözlü İletişim, Dinlediğini Anlama II. Kademe (5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Ders Kitabı 2*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2020b, s. 1.

Alanyazın taramasında ilgili ders kitaplarını etkinliklerde yer alan soru türleri bağlamında inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmamızda söz konusu Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinlikler soru türleri bakımından incelemeye alınmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmaya ilk olarak inceleme nesnesini oluşturan dokümanların edinilmesiyle başlanmıştır. Özel eğitim öğrencileri için hazırlanan ders kitapları dijital ortamdan alınmıştır. Bunun için Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün (ÖRGM) ders kitapları ile ilgili oluşturduğu internet sitesi ziyaret edilmiş ve “2. Kademe Ders Kitapları” bağlantısından Türkçe ders kitabı 1 ve 2 alınmıştır (Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021). Araştırma amacından yola çıkılarak ilgili ders kitaplarında yer alan etkinlikler doküman analizi yoluyla taranmıştır. Yapılan inceleme sırasında araştırmacı tarafından geliştirilen kitap inceleme formları kullanılmıştır. Elde edilen veriler bu formlara işlenmiş, ardından içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

İncelenen kitaplardaki etkinliklerin soru türleri bağlamında dağılımı araştırmanın bulgular kısmında grafikler aracılığıyla gösterilmiştir. Soru türlerinin etkinliklerdeki kullanım sıklığı belirlenmiş ve her iki ders kitabından da soru türleriyle ilgili kullanım örneklerine yer verilmiştir. Soru türleri belirlenirken Ak'ın (2011) yüksek lisans tezinde sözünü ettiği soru türü başlıklarından yararlanılmıştır.

2.4. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliğin sağlanması gerektiğinin altını çizen Subaşı ve Okumuş (2017), “bulgular hakkında bir meslektaştan görüş alınması” konusunun Merriam (1998) tarafından ele alınan geçerliği sağlama yollarından biri olduğunu ifade etmektedir (Akt. Subaşı & Okumuş, 2017: 424). Yine Subaşı ve Okumuş (2017), araştırmada “bağımsız bir okuyucunun araştırmacının kullandığı yol ve yöntemi takip ederek çalışmanın bulgularını doğrulayabilmesi anlamına gelen denetleme tekniği”nin kullanılmasının güvenirliliği artırma yollarından biri olduğunu ifade etmiştir (Subaşı & Okumuş, 2017: 424). Bu nedenle araştırmamızda geçerlik ve güvenirliliği sağlayabilmek için iki Türkçe eğitimi alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur.

Görüşlerine başvuru alan uzmanlarından biri Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bir ortaokulda Türkçe öğretmeni olarak görev yapmakta ve bir devlet üniversitesinde Türkçe eğitimi alanında doktora öğrenimine devam etmektedir. Diğer alan uzmanı ise bir devlet üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmakta ve yine aynı devlet üniversitesinde Türkçe eğitimi alanında doktora öğrenimini sürdürmektedir.

Araştırmacının incelemeleri sonrası elde ettiği bulgular, uzman görüşüne sunulmuş ve uzmanlardan, araştırmacı tarafından elde edilen bulguları denetlemeleri ve araştırmaya ilişkin görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Araştırmacının incelemeleri iki alan uzmanı tarafından kontrol edilmiş ve gelen uzman görüşlerinden hareketle çalışmaya son şekli verilmiştir. Yapılan incelemelerde bazı etkinliklerin tek bir soru türünden oluştuğu bazı etkinliklerin ise birden fazla soru türünü içerir biçimde düzenlendiği görülmüştür. Gelen uzman dönütlerinden hareketle, birden fazla soru türünü içeren etkinliklerdeki her bir soru türünün, ait olduğu soru türü başlığı altında ayrı ayrı değerlendirilmesine karar verilmiştir. Yani bir etkinlik birden fazla soru türünü içeriyorsa içerdiği her bir soru türü bulgular kısmında verilen grafiklere sayıca yansıtılmıştır.

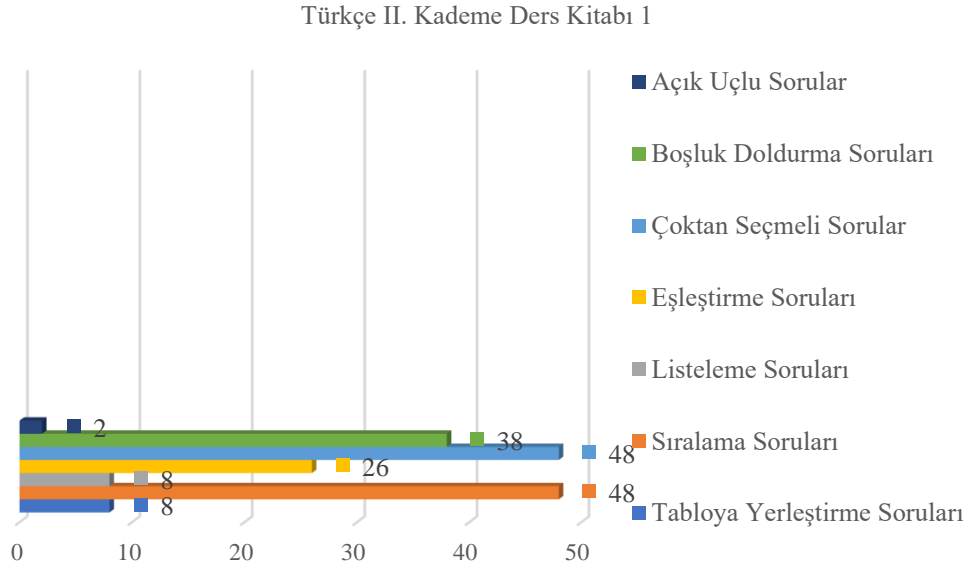
3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, “II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin soru türleri bağlamında görünümü nasıldır?” problem cümlesinden yola çıkılarak incelemeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırmada, II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde yer alan soruların türlerine ve bu soru türlerinin etkinlikler genelindeki dağılımlarına grafikler aracılığıyla yer verilmiştir. Ayrıca her iki ders kitabı içerisinden soru türleriyle ilgili kullanım örnekleri de bu bölüm içerisinde sunulmuştur.

3.1. Türkçe II. Kademe Ders Kitabı 1'den Elde Edilen Bulgular

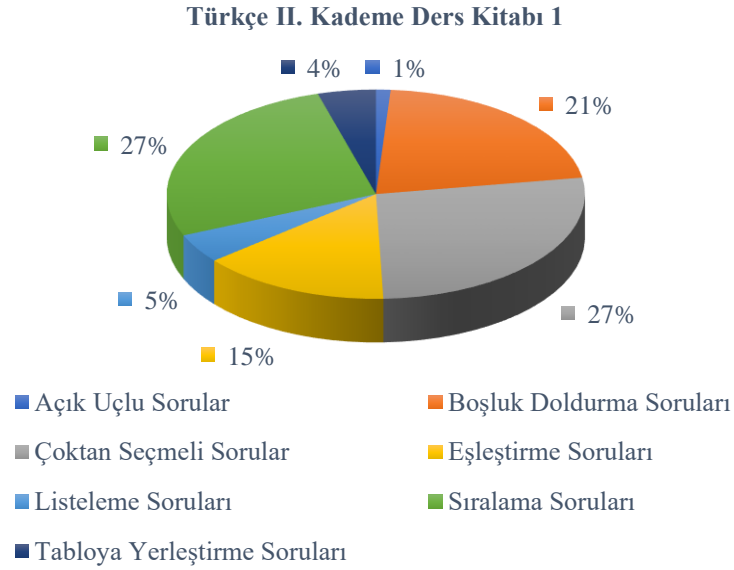
Araştırmanın “Türkçe II. kademe ders kitabı 1'de yer alan etkinliklerdeki soru türleri nelerdir?” ve “Türkçe II. kademe ders kitabı 1'de yer alan etkinliklerdeki soru türlerinin dağılımı nasıldır?” alt problemlerinden hareketle Türkçe II. kademe ders kitabı 1 incelenmiştir. Aşağıdaki grafikte Türkçe II. kademe ders kitabı 1'in

etkinliklerinin soru türleri ve bu soru türlerinin dağılımı bağlamında incelenmesinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir:

Grafik 1. Türkçe II. kademe ders kitabı 1'in etkinliklerindeki soru türleri

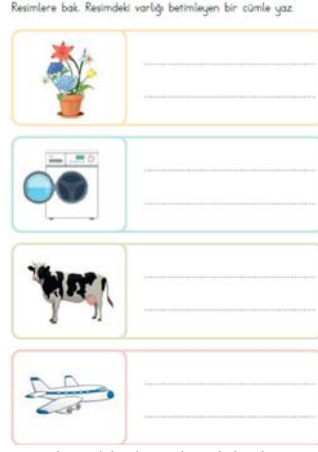
Türkçe II. kademe ders kitabı 1 içerisindeki etkinliklerde kullanılan soru türlerine baktığımız zaman kitap genelinde etkinlikler içerisinde 7 farklı soru türünün kullanıldığı belirlenmiştir. Bunlar; açık uçlu sorular, boşluk doldurma soruları, çoktan seçmeli sorular, eşleştirme soruları, listeleme soruları, sıralama soruları ve tabloya yerleştirme sorularıdır. Grafik 1.'de de görüldüğü üzere kitaptaki etkinliklerde en çok kullanılan soru türleri sırasıyla çoktan seçmeli sorular ($f=48$), sıralama soruları ($f=48$), boşluk doldurma soruları ($f=38$), eşleştirme soruları ($f=26$), listeleme soruları ($f=8$), tabloya yerleştirme soruları ($f=8$) ve açık uçlu sorular ($f=2$) şeklindedir.

Grafik 2. Türkçe II. kademe ders kitabı 1'in etkinliklerindeki soru türlerinin dağılımları

Grafik 2.'de ise belirlenen soru türlerinin kitap geneli etkinliklerine dağılımı yüzdesel olarak ifade edilmiştir. Buna göre soru türleri yüzdesel olarak sırasıyla çoktan seçmeli sorular (%27), sıralama soruları (%27), boşluk doldurma soruları (%21), eşleştirme soruları (%15), listeleme soruları (%5), tabloya yerleştirme soruları (%4) ve açık uçlu sorular (%1) şeklinde dağılım göstermektedir.

İncelemeler sonrası elde edilen grafiklerden yola çıkılarak Türkçe II. kademe ders kitabı 1'in etkinliklerindeki soru türlerinin dengeli bir dağılım göstermediği görülmektedir. Kitap geneli etkinliklerde bazı soru türleri yoğun bir biçimde kullanılırken bazı soru türlerinin ise kullanımı sınırlı sayıda olmuştur. Ayrıca bu kitaptaki etkinlikler içerisinde sadece 7 soru türü kullanılmıştır. Düzeltme soruları, özetleme soruları ve var-yok soruları gibi soru türlerine bu kitap etkinliklerinde hiç yer verilmediği görülmektedir. Bu bağlamda Türkçe II. kademe ders kitabı 1 içerisinde yer alan soru türlerine göz atmakta yarar vardır. Bu nedenle aşağıda, ilgili kitabın etkinliklerinde kullanılan soru türlerini gösterir alıntılara yer verilmiştir:

Resim 2. Türkçe II. kademe ders kitabı 1 içerisinde yer alan açık uçlu soru örneği⁴

Etkinlikler içerisinde 2 defa kullanılan ve soru türleri içerisinde %1'lik bir dilime sahip olan açık uçlu sorulardan bir örneğe baktığımız zaman Resim 2.'de görüldüğü gibi öğrencilerden etkinlikte verilen görsellere bakmaları ve bu görsellerdeki varlığı betimleyici birer cümle yazmaları istenmiştir. Bu etkinlikte öğrencilerin, gördükleri nesnelere kendi cümleleriyle ifade etme becerilerinin gelişiminin hedeflendiği düşünülmektedir. Ayrıca etkinlikte, öğrencilerden, betimleyici nitelikteki bu cümlelerini yazmaları istendiği için öğrencilerin yazma becerilerinin gelişimini hedefleyen bir soru türü olduğu da söylenebilir.

Resim 3. Türkçe II. kademe ders kitabı 1 içerisinde yer alan boşluk doldurma soru örneği⁵

Bu kitap içerisindeki etkinliklerde boşluk doldurma soruları 38 kez kullanılmıştır. %21'lik bir yüzdilik dilime sahip olan bu sorulardan bir örneğe bakalım olursak Resim 3.'teki boşluk doldurma sorusunda öğrencilerden, görselleri ve verilen soruların cevaplarını içerir nitelikte cümleler kurmaları ve verilen boşluğa yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin cümlenin öğelerine ilişkin farkındalık geliştirmelerini amaçlayan bu etkinlikte ayrıca öğrencilerin cümle kurma becerilerinin de geliştirilebileceği söylenebilir.

Resim 4. Türkçe II. kademe ders kitabı 1 içerisinde yer alan çoktan seçmeli soru örneği⁶

Etkinliklerde 48 kez kullanılıp %27'lik bir kullanım oranına sahip olan çoktan seçmeli sorulara ilişkin bir örnek Resim 4.'te verilmiştir. Bu örnekte öğrencilerden verilen cümleyi okumaları ve cümleden hareketle sorunun cevabı olduğunu düşündükleri görseli işaretlemeleri istenmiştir. Öğrencilerin hem neden-sonuç

⁴ E. R. Özmen, 2020a, s. 112.

⁵ E. R. Özmen, 2020a, s. 122.

⁶ E. R. Özmen, 2020a, s. 71.

ilişkilerini sezebilme hem de görsel çıkarım yapabilme becerilerini geliştirici nitelikte olduğu düşünülen bu soru türü etkinlikler içerisinde sıklıkla kullanılmıştır.

Cümleleri oku. Cümleleri resimleri ile eşle.

		
		
Çocuk ineği seviyor.	Kadın süt sağıyor.	İnekler ahırda duruyor.
Çocuk ineğe ot veriyor.	İnek su içiyor.	İnek ot yiyor.

Resim 5. Türkçe II. kademe ders kitabı 1 içerisinde yer alan eşleştirme soru örneği⁷

Eşleştirme soruları da kitap içerisinde 26 kez kullanılarak %15'lik bir yüzdeye sahip olmuş sorulardır. Resim 5.'teki eşleştirme soru örneğinde öğrencilerden verilen cümleleri okumaları ve verilen resimlerle cümleleri eşleştirmeleri istenmiştir. Bu soru örneğinde de görsellik ön plândadır. Öğrencilerin cümleleri görsel olarak algılayabilmesinin sağlanmak istendiği düşünülmektedir. Görsellerden yola çıkarak öğrencilerin, verilen cümlelerle görseller arasında bağ kurabilmesi beklenmiştir.

	
Hem üzüm hem de vişne yaz meyyesidir. Üzüm çok tatlıdır ama vişne ekşidir.	
Üzüm ve vişnenin benzerliklerini ve farklılıklarını kutucuklara yaz.	
Benzerlikleri	Farklılıkları

Resim 6. Türkçe II. kademe ders kitabı 1 içerisinde yer alan listeleme ve tabloya yerleştirme soru örneği⁸

Resim 6.'daki etkinlikte ise iki farklı soru türünün bütünleştirilerek kullanıldığı görülmektedir. Bu etkinlikte hem listeleme hem de tabloya yerleştirme soru türleri kullanılmıştır. Kitapta listeleme soru türü 8 kez kullanılmış ve %5'lik bir dilime sahiptir. Yine benzer şekilde tabloya yerleştirme soru türünün de etkinliklerde aynı sayıda kullanıldığı görülmektedir. Verilen örnek soruda öğrencilere üzüm ve vişne meyvelerine ait bilgiler içeren cümleler verilmiştir. Bu cümlelerden hareketle öğrencilerin üzüm ve vişne arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemeleri bunları tabloda verilen bölüme listelerek yazmaları istenmiştir. Bu soru türü ile öğrencilerin benzerlik ve farklılıkları kavrayabilmesinin, eleştirel bir bakışla verilen meyve özelliklerine yaklaşabilmesinin hedeflendiği düşünülmektedir.

⁷ E. R. Özmen, 2020a, s. 26.

⁸ E. R. Özmen, 2020a, s. 95.

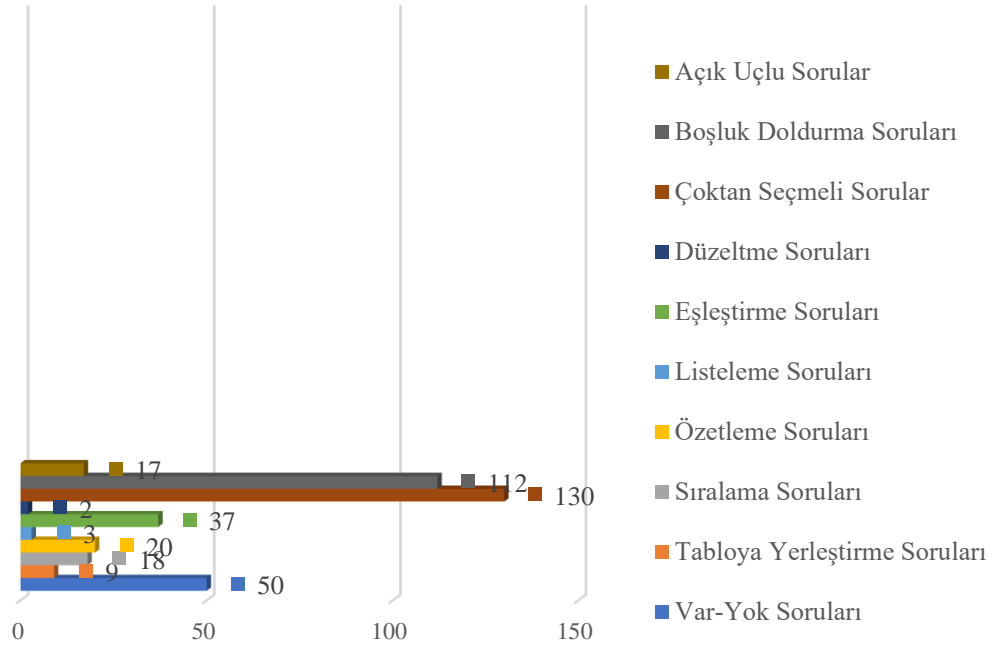
Resim 7. Türkçe II. kademe ders kitabı 1 içerisinde yer alan sıralama soru örneği⁹

Kitap içerisinde son örnek ise 48 kez kullanılıp %27'lik bir yüzdeye sahip olan sıralama soru türüdür. Resim 7.'deki örnek sıralama sorusunda öğrencilerden resimleri incelemeleri ve olayları oluş sırasına uygun biçimde numaralandırmaları istenmiştir. Bu soruda da görsel öğelerin kullanılması öğrencilerin görselleri yorumlama becerilerine odaklanıldığını düşündürmektedir. Aynı zamanda öğrencilerde sıralama becerisinin gelişiminin hedeflendiğini düşündüren bu soru, öğrencilerden olayları oluş sırasına koymalarını istemeleri açısından da olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmalarını sağlayabilecek niteliktedir. Öğrencinin, görsel yorumlamalarından hareketle olayları gerçekleşme sırasına göre dizebileceği düşünülmektedir.

3.2. Türkçe II. Kademe Ders Kitabı 2'den Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın “Türkçe II. kademe ders kitabı 2’de yer alan etkinliklerdeki soru türleri nelerdir?” ve “Türkçe II. kademe ders kitabı 2’de yer alan etkinliklerdeki soru türlerinin dağılımı nasıldır?” alt problemlerinden hareketle Türkçe II. kademe ders kitabı 2 incelenmiştir. Aşağıdaki grafikte Türkçe II. kademe ders kitabı 2’nin etkinliklerinin soru türleri ve bu soru türlerinin dağılımı bağlamında incelenmesinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir:

Türkçe II. Kademe Ders Kitabı 2

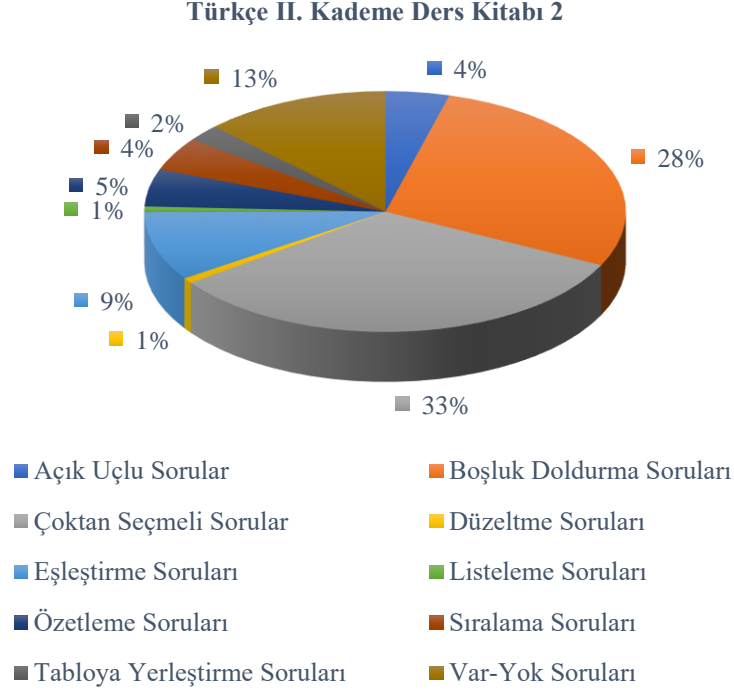

Grafik 3. Türkçe II. kademe ders kitabı 2’nin etkinliklerindeki soru türleri

Türkçe II. kademe ders kitabı 2’nin etkinliklerinde kullanılan soru türlerine baktığımız zaman kitap geneli etkinliklerinde 10 farklı soru türünün kullanıldığı görülmektedir. Bunlar; açık uçlu sorular, boşluk doldurma soruları, çoktan seçmeli sorular, düzeltilme soruları, eşleştirme soruları, listeleme soruları, özetleme soruları, sıralama soruları, tabloya yerleştirme soruları ve var-yok sorularıdır. Grafik 3.’te de görülebileceği gibi kitap geneli

⁹ E. R. Özmen, 2020a, s. 50.

etkinliklerde en çok kullanılan soru türleri sırasıyla çoktan seçmeli sorular ($f=130$), boşluk doldurma soruları ($f=112$), var-yok soruları ($f=50$), eşleştirme soruları ($f=37$), özetleme soruları ($f=20$), sıralama soruları ($f=18$), açık uçlu sorular ($f=17$), tabloya yerleştirme soruları ($f=9$), listeleme soruları ($f=3$) ve düzeltme soruları ($f=2$) şeklindedir.

Grafik 4. Türkçe II. kademe ders kitabı 2'nin etkinliklerindeki soru türlerinin dağılımları

Soru türlerinin özel eğitim derslerinde kullanılan Türkçe II. kademe ders kitabı 2 geneli etkinliklerine dağılımı yüzdesel olarak Grafik 4.'te gösterilmiştir. Buna göre soru türleri yüzdesel olarak sırasıyla çoktan seçmeli sorular (%33), boşluk doldurma soruları (%28), var-yok soruları (%13), eşleştirme soruları (%9), özetleme soruları (%5), sıralama soruları (%4), açık uçlu sorular (%4), tabloya yerleştirme soruları (%2), listeleme soruları (%1) ve düzeltme soruları (%1) şeklinde dağılım göstermektedir.

Verilen grafiklerden hareketle Türkçe II. kademe ders kitabı 2'nin etkinliklerindeki soru türlerinin de aynı Türkçe II. kademe ders kitabı 1'deki gibi dengeli bir dağılım göstermediği görülebilir. Yine bu kitapta da bazı soru türlerine daha çok ağırlık verildiği bazı soru türlerinin ise kullanım sayısının az kaldığı belirlenmiştir. Bu kitaptaki etkinlikler içerisinde ise 10 farklı soru türü kullanılmıştır. Bu bağlamda Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde yer alan soru türlerine bakılacak olursa aşağıdaki örneklerde ilgili kitabın etkinliklerinde kullanılan soru türlerini gösterir alıntılara yer verilmiştir:

Resim 8. Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde yer alan açık uçlu soru örneği¹⁰

Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde açık uçlu sorular 17 kez kullanılmış ve %4'lük bir yüzdeye sahiptir. Bu sorulardan biri olan Resim 8.'de verilen açık uçlu soru örneğinde öğrencilerden bir kedi ile ilgili bir öykü yazmaları istenmiştir. Bu soru türü ile öğrencilerin ifade becerilerinin tespit edilebilmesinin, yaratıcılıklarının işe

¹⁰ E. R. Özmen, 2020b, s. 32.

koşulmasının hedeflendiği düşünülmektedir. Bu tarz sorularda öğrenciler kendi birikimlerinden hareketle cevaplar verebilmekte, bilişsel olarak sürece aktif bir biçimde katılabilmektedir.

Cümle Tamamlıyorum

★ Aşağıda metinden alınan cümleler bulunmaktadır.
Cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun sözcükleri yaz!

hayvanat bahçesine anı maymunları

Yaz tatilinde annem ve babamla
gittik.
Ben en çok oyuncusevdim.
Bu benim için unutulmaz bir..... oldu.

Resim 9. Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde yer alan boşluk doldurma soru örneği¹¹

Boşluk doldurma soruları ise etkinliklerde 112 kez kullanılıp %28'lik bir dilime sahip olmuşlardır. Resim 9.'da kitap içerisinde alınmış bir boşluk doldurma soru örneği görülmektedir. Verilen soruda öğrencilere kitap içerisinde daha önceden okudukları bir metinden alınmış cümleler verilmiştir. Bu cümlelerden bazı sözcükler çıkarılmıştır. Öğrencilerden cümlelerde oluşan bu boşlukları verilen sözcüklerden hareketle doldurmaları ve böylece cümleleri tamamlamaları istenmektedir. Yine bu etkinlikte de öğrencilere, cümlenin öğeleri ile cümle kurulumunun sezdirildiği söylenebilir. Ayrıca öğrencilerden etkinlikte verilen cümlelerdeki eksiklikleri anlamdan hareketle tamamlamaları istendiği için öğrencilerin bu becerilerinin geliştirilmesinin hedeflendiği söylenebilir.

Okudum, Anladım, Cevaplıyorum

1. Ahmet ne yapmayı çok seviyormuş? İşaretle!

Oyuncak ile oynamayı
 Bisiklete binmeyi
 Top oynamayı

2. Ahmet arkadaşlarıyla bisiklet sürmek için nereye gitmiş? İşaretle!

Bahçeye
 Sahaya
 Parka

Resim 10. Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde yer alan çoktan seçmeli soru örneği¹²

Resim 10.'da örneği verilen çoktan seçmeli sorular da kitap genelinde en çok kullanılan soru türlerinden biridir. Etkinliklerde 130 kez kullanılan çoktan seçmeli sorular toplamda %33'lük bir yüzdelik dilime sahiptir. Verilen etkinlik örneğinde de çoktan seçmeli sorular görülmektedir. Kitaptaki bir metinden hareketle oluşturulan bu soruların öğrencilerin metni anlama düzeylerini ölçmeye yönelik olarak hazırlanmış olan sorular olduğu düşünülmektedir. Bu sorularda metinden hareketle öğrencilerin doğru cevabı işaretlemesi beklenmektedir.

Cümleleri Düzeltiyorum

★ Aşağıdaki cümleleri düzelterek tekrar yaz!

çalışıyor babam cumartesi günü.
.....

giydim yeni kazağımı.
.....

seyrettim çok sevdiğim filmi.
.....

suladık ciselleri babamla.
.....

bu öğreniyorum yıl okumay.
.....

Resim 11. Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde yer alan düzeltme soru örneği¹³

Düzeltilme soru türü ise kitabın içerisindeki etkinliklerde yalnızca 2 defa kullanılarak %1'lik bir dilime sahip olmuştur. Resim 11.'de örneği verilen düzeltme sorusunda öğrencilerden verilen cümleleri düzenlemeleri

¹¹ E. R. Özmen, 2020b, s. 42.

¹² E. R. Özmen, 2020b, s. 13.

¹³ E. R. Özmen, 2020b, s. 202.

istenmiştir. Sorunun yönergesinde, öğrencilerden, verilen cümleleri düzelterek yazmaları istenmiştir. Bu etkinlik de öğrencilerin cümlenin öğelerini anlayabilmelerini, cümle kurulumuna yönelik farkındalık geliştirmelerini ve özellikle kurallı cümle konusunu kavrayabilmelerini sağlayacak bir etkinlik örneğidir denilebilir.

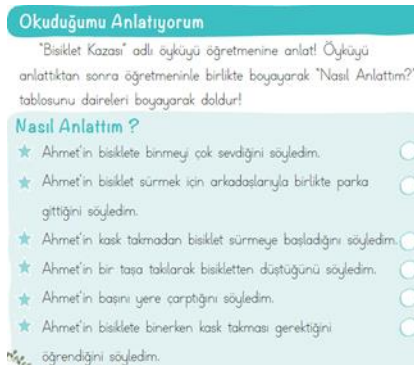
Resim 12. Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde yer alan eşleştirme ve tabloya yerleştirme soru örneği¹⁴

Resim 12.'de eşleştirme ve tabloya yerleştirme soru türleri birlikte kullanılmıştır. Kitap genelinde eşleştirme soruları 37 kez kullanılarak %9'luk bir dilime sahipken tabloya yerleştirme soruları 9 kez kullanılarak %2'lik bir dilime sahip olmuşlardır. Eşleştirme ve tabloya yerleştirme soru türlerinin bir arada kullanıldığı bu örnekte ise öğrencilerden sözcüklerin eş anlamlılarını bulacakları bir etkinlik gerçekleştirmeleri istenmiştir. Yazı tahtasında yer alan sözcüklerle kutucuklar içerisinde yer alan sözcüklerin eş anlamlılık bağlamında eşleştirilmeleri beklenmektedir. Bunu yaparken öğrencilerden bir tablo görevi gören yazı tahtasında bu eşleştirmeleri yazmaları ve tabloyu tamamlamaları istenmiştir. Bu etkinlikte öğrencilerin eş anlamlı sözcüklerle ilgili bilgi düzeylerinin ölçülmesinin hedeflendiği düşünülmektedir.

Resim 13. Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde yer alan listeleme ve tabloya yerleştirme soru örneği¹⁵

Resim 13.'te de listeleme ve tabloya yerleştirme soru türleri bir arada kullanılmıştır. Bu noktada listeleme soru türleriyle ilgili bulgulara değinecek olursak kitap geneli etkinliklerde listeleme soru türünün 3 kez kullanıldığı ve %1'lik bir dilime sahip olduğu görülmektedir. Verilen örnek soruda Tuğçe ve Ceren adlı kız çocuklarının resimlerinden hareketle kızlar arasındaki benzerlik ve farklılıklarının öğrenciler tarafından belirlenmesi istenmiştir. Öğrencilerden belirledikleri benzerlik ve farklılıkları verilen tablodaki uygun başlıklar altına listeleyerek yazmaları istenmiştir. Yine bu etkinlikte de öğrencilerin, görselleri yorumlayabilmelerinin yanı sıra benzerlik ve farklılıklara ilişkin belirlemeler gerçekleştirebilmelerinin hedeflendiği düşünülmektedir.

Resim 14. Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde yer alan özetleme ve var-yok soru örneği¹⁶

¹⁴ E. R. Özmen, 2020b, s. 33.

¹⁵ E. R. Özmen, 2020b, s. 160.

¹⁶ E. R. Özmen, 2020b, s. 14.

Verilen Resim 14.'teki örnekte özetleme ve var-yok soru türlerini içerir bir etkinlik kullanıldığı görülmektedir. Kitap genelinde özetleme soruları 20 kez kullanılarak genelde %5'lik bir dilime sahip olmuştur. Var-yok soru türü ise 50 kez kullanılıp %13'lük bir dilime denk gelmiştir. Özetleme ve var-yok soru türlerinin bütünleştirildiği bu etkinlikte öğrencilerden kitaptaki, okudukları öyküyü öğretmenlerine anlatmaları istenmiştir. Bu anlatımın ardından da öğretmenleriyle birlikte öyküyü nasıl anlattıklarını değerlendirmeleri istenmiştir. Bu etkinlik, öğrencilerin, okudukları öyküyü kendi cümleleriyle ifade ederek özetlemelerini ve böylece öyküyü kavrayıp kavrayamadıklarını belirleyebilmeyi sağlamaya yönelik bir etkinliktir denilebilir. Ayrıca bu etkinlikte öğrencilerin öyküyü sözlü olarak özetlemesinin ardından anlatımlarında değindikleri ve değinmedikleri noktaları öğretmenleriyle birlikte belirleyebilmeleri ve eksiklerini görüp bu eksikliklerini öğretmenleri yardımıyla tamamlayabilmeleri de önemli görülmektedir.

Resim 15. Türkçe II. kademe ders kitabı 2 içerisinde yer alan sıralama soru örneği¹⁷

Son olarak Resim 15.'te sıralama soru türünü örnekleyen bir etkinlik olduğu görülmektedir. Kitap etkinliklerinde sıralama soru türünün 18 kez kullanılarak %4'lük bir dilime sahip olduğu söylenebilir. Örnekte verilen etkinlikte limonata yapımının aşamaları görseller aracılığıyla görülmektedir. Öğrencilerden karışık olarak verilmiş olan bu görselleri, limonata yapımının aşamalarını sıralı olarak verebilecek şekilde numaralandırarak sıralamaları istenmiştir. Yine bu etkinliğin de öğrencilerin, olayların oluş sırasını kavrayabilmesine yönelik bir etkinlik olduğu düşünülmektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin soru türleri bağlamında değerlendirilmesini amaçlayan çalışmamızda yapılan inceleme sonucunda, birinci ders kitabında 7 farklı soru türünün kullanıldığı görülürken ikinci ders kitabında 10 farklı soru türünün kullanıldığı belirlenmiştir. Ancak her iki kitapta da bu soru türleri etkinliklere dengeli dağıtılmamıştır (Bknz. Grafik 1, 2, 3 ve 4.). Birinci ders kitabında çoktan seçmeli sorular ($f=48$), sıralama soruları ($f=48$), boşluk doldurma soruları ($f=38$) ve eşleştirme soruları ($f=26$) yoğunlukta olan soru türleridir. Listeleme soruları ($f=8$), tabloya yerleştirme soruları ($f=8$) ve açık uçlu sorular ($f=2$) ise diğer soru türlerine göre daha az kullanılan soru türleridir. Ayrıca düzeltme sorularına, özetleme sorularına ve var-yok sorularına bu kitap içerisinde yer verilmediği görülmektedir. İkinci ders kitabında ise çoktan seçmeli sorular ($f=130$) ve boşluk doldurma soruları ($f=112$) en öne çıkan soru türleridir. Bu soru türlerini sırasıyla var-yok soruları ($f=50$), eşleştirme soruları ($f=37$), özetleme soruları ($f=20$), sıralama soruları ($f=18$), açık uçlu sorular ($f=17$), tabloya yerleştirme soruları ($f=9$), listeleme soruları ($f=3$) ve düzeltme soruları ($f=2$) izlemektedir. Birinci ders kitabı içerisinde kullanılıp ikinci ders kitabı içerisinde kullanılmayan bir soru türüne rastlanmamıştır.

Özel eğitimde kullanılan ders kitapları ile ilgili gerçekleştirilmiş araştırmalar konusunda yapılan alanyazın taramasında ders kitapları üzerine kısıtlı sayıda çalışma bulunduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalardan biri Karabulut ve Öz-Nişli (2020) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmadır. Karabulut ve Öz-Nişli (2020), özel eğitim uygulama okullarında okutulan ders kitaplarının öğretmen görüşlerinden yola çıkılarak değerlendirilmesini amaçladıkları çalışmalarında geliştirdikleri anket yoluyla katılımcı 129 öğretmenden görüşlerini almışlardır. Araştırmaları sonucunda öğretmenlerin ilgili ders kitaplarını ölçme değerlendirme açısından yetersiz buldukları sonucuna ulaşmışlardır. Karabulut ve Öz-Nişli'nin (2020) araştırmasına katılan öğretmenlerin belirttikleri bu görüş, özel

¹⁷ E. R. Özmen, 2020b, s. 127.

eğitim Türkçe II. kademe ders kitaplarının incelemesini gerçekleştirdiğimiz araştırmamızın sonuçlarıyla örtüşür niteliktedir. Çünkü araştırmamızda, incelediğimiz özel eğitim Türkçe II. kademe ders kitabının ölçme ve değerlendirme bağlamında yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Karabulut ve Öz-Nişli'nin (2020) araştırmasının katılımcıları olan öğretmenler de ilgili kitapların, ölçme değerlendirme açısından zayıf kaldığını belirtmişlerdir. Hem araştırmamızdan elde edilen veriler hem de belirtilen araştırmadaki öğretmen görüşleri özel eğitim ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından yeniden ele alınıp eksikliklerinin tamamlanması ve kitaplarda iyileştirmelerin gerçekleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda bahsi geçen çalışmanın yanı sıra özel eğitimde kullanılan ders kitaplarının farklı disiplinler bağlamında ele alındığı çalışmalar da bulunmaktadır. Özel eğitimde kullanılan kitapların farklı disiplinlerde çalışılmasının değerli ve gerekli olduğu söylenilebilir. Tabii ki özel eğitim alanında yapılan çalışmalar sadece ders kitaplarıyla sınırlı değildir. Özel eğitim konusundaki bazı çalışmalara göz atacak olursak, işitme engellilere yönelik Türkçe ders kitabının görsel okuryazarlık becerisi açısından incelendiği (Doğru, Cepdibi & Yıldırım-Doğru, 2020); özel eğitim uygulama okullarında kullanılan hayat bilgisi ders kitabının görsel iletişim tasarımı açısından incelendiği (Fidan, 2019); özel eğitim din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabının içerik, görsel, dil-anlatım, etkinlikler ve değerlendirme çalışmaları bakımından incelendiği (Demir, 2017), özel eğitimde dijital kitapların kullanımının yerinin belirlendiği (Öngöz & Özer-Şanal, 2017), özel eğitim müzik dersiyile ilgili öğretmen görüşlerinin alındığı (Nacakçı & Dalkıran, 2016) ve özel eğitim sınıflarındaki öğretmenlerin yaşadığı zorlukların belirlenmesinin amaçlandığı (Yılmaz & Bayar, 2019) çalışmalar bulunduğu görülmektedir.

Özetle, araştırmamız sonucunda her iki kitapta da belli başlı soru türlerinin öne çıktığı belirlenmiştir. Ancak bu durum, eğitsel açıdan istenilen bir durum değildir. Kitaplardaki etkinlikler düzenlenirken farklı soru türlerinden yararlanmak öğrencileri farklı biçimlerde düşünmeye sevk edeceğinden ve öğrencilerin farklı öğrenme alanlarının gelişimine katkı sağlayacağından ders kitabı yazarları tarafından bu konu dikkate alınarak etkinliklerin oluşturulması gerekmektedir. İleriki yıllarda hazırlanacak ders kitaplarının yazarları tarafından yukarıda sözü edilen çalışmalardan ve araştırmamızdan elde edilen veriler de dikkate alınarak ders kitapları hazırlanırsa öğrenciler açısından daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

İleriki yıllarda hazırlanacak özel eğitim Türkçe ders kitaplarında öğrencinin kavrama düzeyini ortaya koyması açısından özetleme türü sorulara, öğrenciyi farklı biçimlerde düşünmeye yöneltmesi açısından sıralama ve listeleme soru türlerine kitaplarda daha çok yer verilmelidir. Yine eğitim sürecinde öğrencinin bilişsel olarak aktif olmasını, yazılı ya da sözlü olarak düşüncelerini ifade etmesini sağlayacak açık uçlu sorulara da kitaplar içerisinde daha çok gereksinim vardır. Ayrıca farklı soru türleriyle karşılaşmak tekrara düşmeden öğrenmeyi sağlayacağı için öğrencilerin sıkılmadan derse katılmasını sağlayacaktır. Böylece öğrenci hem derse karşı güdülenebilecek hem de farklı soru türleri sayesinde farklı bakış açılarından yaklaşarak öğrendiklerini ortaya koyabilecek ve yeni öğrenmeler gerçekleştirebilecektir.

Araştırmamızda ortaokul düzeyine denk gelen II. kademe özel eğitim Türkçe ders kitapları, etkinliklerini oluşturan soru türleri bağlamında incelenmiştir. Gelecek yıllarda yapılacak çalışmalarda I. kademe ve III. kademe özel eğitim Türkçe ders kitapları da araştırmacılar tarafından incelenirse kademeler arası karşılaştırmalı sonuçlar elde edilebilecek ve bu doğrultuda eksiklikler belirlenip ilgili ders kitaplarında iyileştirmeler gerçekleştirilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Ak, D. (2011). *İkinci dil öğretim kaynaklarında yer alan anlama etkinliklerinin karşılaştırılması: Yeni Hitit ve New Headway örnekleme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 298632)
- Bowen, G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.

- Demir, R. (2017). Özel eğitim din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabının çeşitli açılardan incelenmesi. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (9), 103-132. doi: 10.18498/amaufd.363417
- Doğan, Ü., & Aslan, H. (2016). Özel eğitim kurumlarında çalışan müdürlerin hizmetkâr liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel adanmışlık düzeyleri arasındaki ilişki. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35 (2), 51-68. doi: 10.7822/omuefd.35.2.4
- Doğru, S., Cepdibi, S., & Yıldırım-Doğru, S. S. (2020). İşitme engelliler ilkokullarında kullanılan Türkçe kitaplarındaki etkinliklerin görsel okuryazarlık becerileri açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8 (4), 1421-1435. doi: 10.16916/aded.786995
- Elmacı, D. (2021). Türkiye’de özel eğitim alanında korunmaya ihtiyacı olan çocuklar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1-21. doi: 10.21565/ozelegitimdersisi.789072
- Eripek, S. (2005). *Özel eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Fidan, M. E. (2019). *Özel eğitim uygulama merkezi (okulu) hayat bilgisi ı ders kitabının görsel iletişim tasarımı açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 555556)
- Gülbahar, Y., & Alper, A. (2009). Öğretim teknolojileri alanında yapılan araştırmalar konusunda bir içerik analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (2), 93-111.
- İzci, E. (2005). Sınıf öğretmeni adaylarının “özel eğitim” konusundaki yeterlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (14), 106-114.
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Rehber Yayınevi.
- Karabulut, A., & Öz-Nişli, E. (2020). Özel eğitim uygulama okullarında okutulan ders kitaplarının öğretmenler tarafından incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (4), 1773-1791. doi: 10.17240/aibuefd.2020.20.58249-822547
- Karasar, N. (2009). *Araştırmalarda rapor hazırlama*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1997). Özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname. Erişim adresi: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf
- Nacakcı, Z., & Dalkıran, E. (2016). Zihin engelli özel eğitim okullarındaki müzik dersi uygulamalarına yönelik öğretmen görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 344-356. doi: 10.20875/sb.31102
- Öngöz, S., & Özer-Şanal, S. (2017). *Özel eğitimde dijital kitap kullanımı*. İçinde H. F. Odabaşı, B. Akkoyunlu & A. İşman (Ed.), Eğitim teknolojileri okumaları 2017 (ss. 557-577). Ankara: TOJET.
- Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2021). Özel eğitim öğrencileri için (ders kitapları). Erişim adresi: <https://orgm.meb.gov.tr/derskitaplari/>
- Özmen, E. R. (2020a). *Türkçe okuduğunu anlama, yazılı ifade, sözlü iletişim, dinlediğini anlama u. kademe (5, 6, 7 ve 8. sınıf) ders kitabı 1*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özmen, E. R. (2020b). *Türkçe okuduğunu anlama, yazılı ifade, sözlü iletişim, dinlediğini anlama u. kademe (5, 6, 7 ve 8. sınıf) ders kitabı 2*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Pourtois, J-P., & Desmet, H.(2002). *L’éducation postmoderne*. Paris: PUF.
- Sarı, H., & Gülsöz, T. (2020). Özel eğitim uygulama okulunda görevlendirme yoluyla çalışan öğretmenlerin çalışma isteklerinin incelenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 194-201. doi: 10.47770/ukmead.839411
- Simmons, M., Shin, M., & Sharp, L. (2021). Special education eligibility identification rates in texas: a comparative analysis of rural and urban school districts. *Texas Education Review*, 9 (1), 6-21. doi: 10.26153/tsw/11422
- Subaşı, M., & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), 419-426.

- Şahbaz, N. K., & Çekici, Y. E. (2012). Disiplinler arası bir disiplin olarak Türkçe eğitimi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (3), 2367-2382.
- Turna, Ö., & Bolat, M. (2015). Eğitimde disiplinlerarası yaklaşımın kullanıldığı tezlerin analizi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34 (1), 35-55. doi: 10.7822/omuefd.34.1.3
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Erişim adresi: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M., & Bayar, A. (2019). Özel eğitim sınıflarında görev yapan alan dışı öğretmenlerin yaşadığı zorluklar ve çözüm önerilerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (98), 355-374. doi: 10.29228/ASOS.36798